

G. K. Česterton
**Varvarizam
Berlina**

Preveo

MILAN MILETIĆ

BUK & FAL

Osim ako smo svi ljudi, na tragu smo najneverovatnijoj priči: a ako smo svi ljudi, onda ludilo i ne postoji. Ako zapalim kuću, sasvim je tačno da bih na taj način mogao da osvetlim slabosti sija-set drugih ljudi, baš kao i sopstvene. Može biti da bi domaćin izgoreo zbog toga što se napio: može biti da bi domaćica izgorela zbog toga što je bila škrtica i stradala zbog toga što je cepidlačila oko troškova za izlaz u slučaju požara. Kako bilo, sasvim je tačno da bi oboje izgoreli zbog toga što sam kuću zapalio ja. Takva je priča o toj stvari. Puke činjenice o sadašnjem požaru u Evropi isto je tako lako saopštiti.

Pre nego što pređemo na dublje stvari koje ovaj rat čine najozbiljnijim ratom u čovekovoј istoriji, odgovor na pitanje zbog čega se uopšte Engleska upetljala u rat može da se pruži isto onako lako kao što je lako da se postavi pitanje zbog čega čovek propadne kroz otvor za ugalj ili ne dođe na sastanak. Činjenice nisu sva istina.

Međutim, činjenice su činjenice, a u ovom slučaju činjenica ima nekoliko, i to jednostavnih. Pruska, Francuska i Engleska obećale su, sve do jedne, da neće napasti Belgiju. Pruska je naumila da napadne Belgiju, zbog toga što je odatle najlakše napasti Francusku. Međutim, Pruska je dala obećanje da će, ako bude mogla da upadne u Belgiju – kršeći sopstveno obećanje i obećanja koja su dale Engleska i Francuska – upasti ali da neće varati. Drugim rečima, u isti mah nama je ponuđena vernost u nekom budućem trenutku i krivokletstvo u ovom trenutku. Oni zainteresovani za poreklo ljudske vrste mogli bi da navedu izvesnog engleskog, viktorijanskog pisca koji je u svojim poslednjim i najuzdržanijim ogledima iz istorije pisao o Fridrihu Velikom, osnivaču ove nepromenljive pruske politike. Pošto je opisao kako je Fridrih pogazio jamstvo koje je potpisao u ime Marije Terezije, on potom opisuje kako je Frederik nastojao da stvari ispravi jednim uvredljivim obećanjem. „Ako bi mu ona dopustila da zauzme Silesiju, on bi, kaže, stao uz nju protiv svake sile koja bi pokušala da je liši nekih drugih poseda, kao da se već nije obavezao da stane uz nju, to jest, kao da bi novo obećanje tobože moglo da bude vrednije od prethodnog.“ Taj pasus sastavio je Makulaj, međutim, što se današnjih

činjenica tiče, mirne duše mogao sam da ih prikupim i ja.

O neposrednom logičnom i zakonitom poreklu engleskog zanimanja ne može biti razumne rasprave. Neke stvari su tako jednostavne da čovek može da ih dokaže planovima i dijagramima, kao kod Euklida. Čovek bi mogao da izmisli neku vrstu karikaturalnog kalendara o tome šta bi moglo da se dogodi s engleskim diplomatom, da ga je pruska diplomatija ućutkala u svakoj bogovetnoj prilici. Recimo da ga dočaramo u obliku dnevnika:

- 24. jul: Nemačka napada Belgiju.
- 25. jul: Engleska objavljuje rat.
- 26. jul: Nemačka obećava da neće anektirati Belgiju.
- 27. jul: Engleska se povlači iz rata.
- 28. jul: Nemačka anektira Belgiju, Engleska objavljuje rat.
- 29. jul: Nemačka obećava da neće anektirati Francusku, Engleska se povlači iz rata.
- 30. jul: Nemačka anektira Francusku, Engleska objavljuje rat.
- 31. jul: Nemačka obećava da neće anektirati Englesku.

1. avg.: Engleska se povlači iz rata. Nemačka napada Englesku.

Dokle čovek očekuje da se ta vrsta igre nastavi; to jest, da se mir održi po tu beskrajno visoku cenu? Koliko još treba da idemo putem kod kojeg su obećanja sve sami fetiši ispred nas; a iza nas sve same krhotine? Ne; o hladnim činjenicama konačnih pregovora, kao što diplomate iznose u svim dokumentima, u pogledu ove priče nema nikakve dileme. A nema ni dileme u pogledu toga ko je u priči zlikovac.

Evo poslednjih činjenica; činjenica koje se tiču Engleske. Podjednako je lako izneti činjenice s početka; činjenica koje se tiču Evrope. Princa koji je praktično upravljao Austrijom ubile su izvesne osobe za koje je austrijska vlada verovala da su zaverenici iz Srbije. Austrijska vlada nago-milavala je armije, ali o tome ni rečju nije udostojila Srbiju koju je sumnjičila, a ni Italiju, svog saveznika. Prema dokumentima, izgleda da je Austrija držala u mraku sve osim Pruske. Verovatno je bliže istini kazati da je Pruska držala u mraku sve, uključujući i Austriju. Međutim, sve je to ono što se naziva razmišljanjem, uverenjem, ubeđenjem, to jest, zdravim razumom: a mi se time ovde ne bavimo. Objektivna je činjenica da

je Austrija tražila od Srbije da se saglasi s tim da srpski oficiri budu udaljeni iz službe po nalogu austrijskih oficira; ali i da se Srbija potčini ovojme u roku od četrdeset osam časova. Drugim rečima, srpskom kralju je praktično poručeno da skine ne samo lovorike iz dva velika pohoda nego i svoju zakonitu i državnu krunu, i to čak u roku u kojem se i od građanina, čak i najmanjeg ugleda, ne očekuje da podmiri ni sitnicu kao što je hotelski račun. Srbija je tražila vreme za arbitražu – ukratko, za mir. Međutim, Rusija je već otpočela s mobilizacijom; a Pruska je, podozrevajući da bi Srbija na taj način mogla da se spase, objavila rat.

Između ova dva kraja činjenica, ultimatumu Srbiji i ultimatumu Belgiji, svako pristrasan može, razume se, da kaže da je sve bilo relativno. Svakoga ko pita zbog čega bi car pohitao da pomogne Srbiji, lako je pitati zbog čega bi kajzer pohitao da pomogne Austriji. Ako neko kaže da bi Francuzi napali Nemce, dovoljno mu je reći da Nemci *jesu* napali Francuze. Međutim, preostaje da se razmotre dva pristupa, čak možda i da se odmere dva argumenta, koje je najbolje razmotriti i odmeriti unutar ovog opšteg poglavlja o činjenicama. Pre svega, radilo se o čudnovatoj, maglovitoj vrsti argumentacije, koja je uveliko

zahvatila profesionalne retore Pruske, koji su poslali da poduče i isprave shvatanje Amerikana ili Skandinavaca. Ono se sastoji od grčevite neverice i prezrenja na pomenu ruske odgovornosti za Srbiju, to jest engleske odgovornosti za Belgiju; ali i navođenja na to da će – ugovorom o miru ili ne, ratom ili ne – Rusija krenuti u pokolj Tevtonaca, a Engleska u pljačku kolonija. Ovde, kao i na drugim mestima, mislim da su stručnjaci, načičkani po celoj Baltičkoj niziji, omanuli u bistrini i snazi prepoznatljivih ideja. Razume se, sasvim je tačno da Engleska poseduje opipljive interese koje treba da brani, i da će verovatno iskoristiti priliku da ih brani; to jest, drugačije rečeno, razume se da bi Engleska, kao i svako drugi, bila mnogo mirnija kad bi Pruska bila manje nadmoćna.

Ostaje činjenica da mi nismo učinili ono što su učinili Nemci. Mi nismo upali u Holandiju ne bi li ostvarili pomorsku i trgovačku premoć; i bilo da kažu da smo to želeli da učinimo iz sopstvene pohlepe, bilo da smo se plašili da to uradimo iz sopstvenog kukavičluka, ostaje činjenica da mi to nismo uradili. Osim ako se ovo zdravorazumsko načelo izgubi iz vidokruga, ne vidim kako bi mogao da se reši bilo kakav spor. Ugovor između dve osobe može da se sastavi samo zbog

materijalne dobiti obe strane: međutim, moralni dobitak – i dalje se naširoko smatra – ostaje kod onog ko se ugovora pridržava. Svakako, ne može biti nečasno biti častan – čak i kad je biti častan najbolja politika. Zamislite najzamršeniji lavirint posrednih motiva; a ipak, čovek koji se pridržava reči zbog novca nikako ne može da bude gori od čoveka koji krši reč zbog novca.

Treba zabeležiti da se ovaj ultimatum na isti način odnosi na Srbiju kao i na Belgiju i Britaniju. Srbi možda i nisu naročito miroljubiv svet, ali u prilici o kojoj je reč, nema sumnje da su oni strana koja je želela mir. Vaša je stvar ako mislite da je Srbin rođeni razbojnik; ali, u ovoj prilici, nema sumnje da je Austrijanac taj koji je pokušao da izvede razbojništvo. Na sličan način, Englesku možete da smatrate podmuklom poput neke vrste istorijske zgusnutosti; i možete da iskažete svoje lično uverenje da se gospodin Askvit u detinjstvu zakleo da će uništiti Nemačko carstvo, možete da kažete da je on u stvari Hani-bal i da mu je mrska svaka pomisao na orlove. Ali, posle svega, besmisleno je čoveka nazivati podmuklim zbog toga što se pridržava obećanja. Suludo je žaliti se na neočekivano verolomstvo poslovnog čoveka koji na sastanak dolazi tačno na vreme: ili na ničim izazvanu zebnju koju kod

kreditora dužnik izaziva tako što otplaćuje svoje dugove.

Na kraju, postoji i stav, ne nepoznat u ovoj krizi, protiv kojeg naročito želim da iskažem protest. Trebalo bi da svoj protest uputim onim ljubiteljima i zagovornicima mira koji su ga, veoma kratkovidno, usvajali s vremena na vreme. Mislim na stav koji nema strpljenja za ove uvodne pojedinosti u vezi s ovim ili onim, i ne obazire se na to da li su ispravni ili ne. Oni se zadovoljavaju time da kažu da ovaj nesaglediv jad zvani rat koji su započeli neki od nas, ili svi mi zajedno, treba da okončaju neki od nas ili svi mi zajedno. Takvim ljudima, ovo uvodno poglavlje o onom što se stvarno događa mora da izgleda ne samo suvoparno (i neminovno predstavlja najdosadniji deo posla) nego i suštinski nepotrebno i jalovo. Tim ljudima hteo bih da kažem da greše; i to u pogledu svih načela ljudske pravde i istorijskog trajanja; ali i da naročito i nenadmašno greše u pogledu sopstvenih načela arbitraže i međunarodnog mira.

Ovi iskreni i plemeniti ljubitelji mira neprestano nam poručuju da nema potrebe da građani svoje prepirke nadalje rešavaju izrazom ličnog nasilja; i da nema potrebe da narodi svoje razmirice nadalje rešavaju izrazom društvenog nasilja.

Neprestano nam poručuju da više ne treba da učestvujemo u dvobojima; i da nam nisu potrebne nadnice za rat. Ukratko, oni svoje mirovne predloge trajno zasnivaju na činjenici da običan građanin nadalje ne sme da se sveti sekirom. Ali šta ga sprečava da se sveti sekirom? Ako svom komšiji odrubi glavu kuhinjskom satarom, šta treba da preduzmemo? Hoćemo li se svi uhvatiti za ruke, kao kad se deca igraju ringe-ringe-raja, i hoćemo li reći: „Za ovo smo svi odgovorni; ali nadajmo se da se stvar neće proširiti. Nadajmo se da će doći onaj srećan dan kad ćemo prestati s odrubljivanjem glave; i kad niko više ništa i nikad neće odrubljivati.“ Hoćemo li reći: „Šta je bilo bilo je, zbog čega da se vraćamo na sve te sumorne pojedinosti od kojih je stvar krenula; ko bi mogao da kaže iz kojih je naopakih motiva čovek stajao na tom mestu, u domašaju sekire?“ Nećemo. U privatnom životu, mir održavamo tragajući za činjenicama koje su prouzrokovale stvar, ali i za prigodnim oblikom kažnjavanja. I zaista zalazimo u sumorne pojedinosti; istražujemo početke; nedvosmisleno istražujemo ko je zadao prvi udarac. Ukratko, činimo sve ono što sam veoma sažeto izneo na ovom mestu.

Zbog toga je zaista istina da iza ovih činjenica stoji istina; istina užasne, duhovne prirode.

SADRŽAJ

Uvod: Faktografija slučaja	9
I. Rat rečima	21
II. Odbacivanje reciprociteta.....	35
III. Glad za tiranijom	51
IV. Uzmicanje ludilu	65